

НЕЗРІВНЯННА АРТИСТКА, ЗНАМЕНИТА БАТТЕРФЛЯЙ

(150 років від дня народження Соломії Амвросіївни Крушельницької – української оперної співачки, педагога.)

«...без праці жити не можу...,
без страху торую собі дорогу в театр»

Соломію Крушельницьку визнали найвидатнішою співачкою світу. Серед її численних нагород та відзнак, зокрема, звання «Вагнерівська примадонна» ХХ століття. Співати з нею на одній сцені вважали за честь Енріко Карузо, Тітта Руффо, Федір Шаляпін. Італійський композитор Джакомо Пуччіні подарував співачці свій портрет з написом «Найпрекрасніший і найчарівніший Баттерфляй». Соломія Крушельницька входить до переліку найвідоміших жінок давньої та сучасної України.

Соломія Амвросіївна походить зі шляхетного і старовинного українського роду. Народилася 23 вересня 1872 року в селі Білявинці в сім'ї греко-католицького священника. Сім'я декілька разів переїжджала. З 1878 року Соломія з родиною перебралися до села Біла на Тернопільщині. Зацікавлення музикою в неї з'явилося ще в ранньому дитинстві.

Навчалася в Тернопільській школі товариства «Приятелі музики». Основи музичної підготовки отримала в Тернопільській класичній гімназії, в якій складала іспити екстерном. Тут вона зблизилася з музичним гуртком гімназистів, членом якого був також Денис Січинський — згодом відомий композитор, перший у Галичині професор музики. У 1883 році на Шевченківському концерті в Тернополі відбувся перший прилюдний виступ Соломії, яка співала в хорі товариства «Руська бесіда». На одному з

концертів цього хору 2 серпня 1885 року був присутній Іван Франко, який разом з українськими, російськими і болгарськими студентами та композитором Остапом Нижанківським, художником і поетом Корнилом Устияновичем мандрував тоді краєм. На концерті був також письменник Павло Думка, родом із сусіднього села Купчинці. У Тернополі Соломія Крушельницька вперше познайомилася з театром. Тут час від часу виступав львівський театр товариства «Руська бесіда», у репертуарі якого були опери Семена Гулака-Артемовського та Миколи Лисенка. Дівчина мала можливість спостерігати за грою драматичних акторів Філомени Лопатинської, Антоніни Осиповичевої, Степана Яновича, Андрія Мужик-Стечинського, Михайла Ольшанського, Кароліни Клішевської.

1891 року Соломія вступила до Львівської консерваторії Галицького музичного товариства. Високо оцінили здібності молодого співачки керівництво консерваторії: «Має всі дані, щоб стати окрасою навіть першорядної сцени. Обширної скалі дзвінкий і дуже симпатичний звук її мецо–сопрано, освіта музична, високе почуття краси, принадна поверховість, сценічна постанова, словом всі прикмети, якими обдарувала її природа, заповідають їй в артистичному світі найкращу будучність». У консерваторії її учителем був знаменитий тоді у Львові професор Валерій Висоцький, який виховав цілу плеяду відомих українських та польських співаків. Під час навчання у консерваторії відбувся її перший сольний виступ: 13 квітня 1892 року, співачка виконувала головну партію в ораторії Г. Ф. Генделя «Месія». 5 червня 1892 року відбувся ще один виступ співачки у «Львівському бояні», де вона виконала пісню Миколи Лисенка «Нащо мені чорні брови». Оперний дебют Соломії Крушельницької відбувся 15 квітня 1893 року: вона виконала партію Леонори в опері італійського композитора Гаetano Доницетті «Фаворитка» на сцені Львівського міського театру Скарбка. Тоді її партнерами були знамениті Рудольф Бернгардт та Юліан Єронім. Із великим успіхом пройшли також її виступи в ролі Сантуції в «Сільській честі» П. Масканьї. 1893 року Крушельницька закінчила Львівську консерваторію. У консерваторському дипломі Соломії було написано: Цей диплом отримує панна Соломія Крушельницька як свідоцтво мистецької освіти, здобутої взірцевою старанністю і надзвичайними успіхами, особливо на публічному конкурсі 24 червня 1893 р., за які була відзначена срібною медаллю.

Ще під час навчання в консерваторії Соломія Крушельницька отримала запрошення від польського Львівського оперного театру, проте вона прагнула української опери, якої на той час не існувало. Співачка вирішила їхати до Італії, щоб продовжити навчання. На це рішення вплинула знаменита італійська співачка Джемма Беллінчоні, яка в той час гастролювала у м. Львові. Вона порадила їхати до Італії — продовжувати навчання у визнаних майстрів бельканто.

Крушельницька з медаллю і відзнакою закінчила Львівську консерваторію в 1893 році. Дебютувала як оперна співачка у Львові в партії Леонора в «Фаворитці» Г. Доницетті.

Восени 1893 року Соломія їде до Італії, де її вчителями стали знамениті Фауста Креспі (вважала Соломію найздібнішою зі своїх учениць) і професор Конті. Доброю школою для Соломії були виступи на концертах, в яких вона співала оперні арії. Так, на концерті музично–драматичної школи «Л'Армонія» вона проспівала арії з опер «Фауст» Ш. Гуно, «Африканка» Д. Меєрбера, «Єврейка» Ф. Галеві. О. Бандрівська так згадує про цей період життя Соломії Крушельницької. Виїхавши на дальші студії до Італії, вона розвинула голос у лірико–драматичне сопрано, вирівняне від найнижчих до найвищих тонів... Її голос захоплював силою звуку, дзвінкістю, соковитістю, оксамитовістю, гнучкістю, досконалою вокальною дикцією, віртуозною технікою, благородним тембром, далекозвучністю, ліризмом і драматизмом... З 1894 року Крушельницька виступає в театрах Львова, завойовуючи симпатії глядачів. У другій половині 1890–х років почались її тріумфальні виступи на сценах театрів світу: Італії, Іспанії, Франції, Португалії, Росії, Польщі, Австрії, Єгипту, Аргентини, Чилі в операх «Аїда», «Трубадур» Д. Верді, «Фауст» Ш. Гуно, «Страшний двір» С. Монюшка, «Африканка» Д. Меєрбера, «Манон Леско» і «Чіо-Чіо-Сан» Дж. Пуччіні, «Кармен» Ж. Бізе, «Електра» Р. Штрауса, «Євгеній Онегін» і «Пікова дама» П. Чайковського та інших. Славу Соломія здобула на варшавській та краківській сценах, виступаючи кілька сезонів поспіль в операх польського композитора Станіслава Монюшка. Коли Крушельницька співала на краківській сцені в опері Вагнера, в цей час у Кракові, як зазначає Ігор Шаров, навчався письменник Василь Стефаник. Василь Стефаник писав до Вацлава Морачевського: «... Я тепер у свіжій світі — за кулісами. Співає в тутешній опері Крушельницька, наша землячка, як Павлик називає сю паню... Сама землячка має прегарні голосниці в горлі і розумне лице. Долішня губа трохи звисає, та єї з сим дуже до лица. Ви не думайте, що я, описуючи землячку, вже й полюбив єї. Бояв би-м ся, аби не зійти на занадто утерту дорогу...»

Особливою сторінкою в біографії співачки були її виступи в операх Р. Вагнера – творах, що, як відомо, потребують особливої сили голосу, витривалості і неабиякої майстерності. Рідко яка співачка могла похвалитися таким великим вагнерівським репертуаром: Ельза в «Лоенгрині», Єлизавета в «Тангойзері», Брунгільда в «Валькарії» і «Загибелі богів», Валькарія в «Зігфріді», Ізольда в «Трістан й Ізольді». Автор однієї з захоплюючих рецензій після тріумфу співачки 1906 році в Буенос-Айресі стверджував: «Постановка німецьких опер на сцені нашого театру ніколи не досягали такого колосального й величного апофеозу, як у «Валькірії» в постановці А. Тосканіні. Ідеальною Брунгільдою показала себе Соломія Крушельницька... одна з найкращих інтерпретаторів Вагнера. У ролі Брунгільди... сила волі артистки, її самобутність, її драматичний талант проявляються якнайскравіше»

Найповажніші критики вважали співачку «Незабутньою Аїдою», «єдиною в світі Джокондою», «найчарівнішою Чіо-Чіо-сан», «неповторною Галькою», «ідеальною Брунгільдою», «неперевершеною Саломеєю»,

«вражаючою Валькірією». Всесвітньо відомі диригенти А.Тосканіні і Л. Муньйоне зауважили, що мають за честь диригувати виставами за участю Крушельницької.

Одна з тисячі рецензій про Соломію Крушельницьку, опублікованій у французькій газеті в 1902 році: «Незрівнянна артистка, наділена величезним голосом, могутні звуки якого пестливі і трагічні водночас. Крушельницька безсумнівно належить до найбільших співаків нашої епохи. Вона гастролювала в Європі і Америці з творами багатьох композиторів різних епох і країн. І обов'язково включала до кожного свого виступу українські народні пісні та солоспіви українських композиторів».

1910 року С. Крушельницька вийшла заміж за відомого італійського адвоката, мера міста В'яреджо Чезаре Річчоні — тонкого знавця музики, ерудованого аристократа. Вони взяли шлюб в одному з храмів Буенос-Айреса. Після одруження Чезаре і Соломія оселилися у В'яреджо, де вона купила віллу, яку назвала «Саломея». 1920 року Крушельницька в zenіті слави покидає оперну сцену, виступивши останній раз у неапольському театрі в улюблених операх «Лорелея» і «Лоенгрін». Далі своє життя присвятила камерній концертній діяльності, пісні виконувала вісьмома мовами. Здійснила турне Україною, Європою, Америкою. Протягом 1894–1923 років майже щороку виступала з концертами у Львові, Тернополі, Стрию, Бережанах, Збаражі, Чернівцях та інших містах Галичини. Її єднали міцні узи дружби з І. Франком, М. Павликом, О. Кобилянською, М. Лисенком, Д. Січинським та багатьма іншими культурними діячами Галичини і Наддніпрянщини. Особливе місце у творчій діяльності співачки займали концерти, присвячені пам'яті Тараса Шевченка та Івана Франка. Для участі в цих концертах вона часто приїжджала до Західної України. У 1929 році, в Римі, відбувся останній гастрольний концерт С. Крушельницької. В 1938 році помирає чоловік Крушельницької. У серпні 1939 року співачка відвідала Галичину і через початок Другої світової війни не змогла повернутися до Італії.

З 1939 року артистка жила у Львові – в будинку, який придбала для себе і родини. Після приєднання в листопаді 1939 року Західної України до СРСР нова влада націоналізувала будинок артистки, залишивши їй тільки чотирикімнатну квартиру, в якій вона жила із сестрою Ганною. Під час німецької окупації Львова С. Крушельницька дуже бідувала, тому давала приватні уроки вокалу. У післявоєнний період С. Крушельницька почала працювати у Львівській державній консерваторії ім. М. В. Лисенка. Однак її викладацька діяльність, ледь почавшись, мало не завершилася. Під час «чищення кадрів від націоналістичних елементів» їй інкримінували відсутність консерваторського диплома, який пізніше знайшли у фондах міського історичного музею. Мешкаючи й викладаючи в Радянській Україні, Крушельницька, незважаючи на численні звернення, довгий час не могла отримати радянського громадянства, залишаючись підданою Італії. Нарешті, написавши заяву про передачу своєї італійської вілли й усього майна радянській державі, вона стала громадянкою СРСР. Віллу відразу продали,

компенсувавши власниці мізерну частину від її вартості. У 1951 році Соломії Крушельницькій присвоїли звання Заслуженого діяча мистецтв УРСР, а в жовтні 1952 року вона, нарешті, отримала звання професора. Востаннє співала у Львівській філармонії 1949 року, в 77-річному віці. Мало хто знав, що на той час співачка вже хворіла на рак горла. Соломія Амвросіївна Крушельницька померла 16 листопада 1952 року. Її поховано у Львові на Личаківському цвинтарі поруч із могилою друга та наставника — Івана Франка. На її могилі здалеку помітна і відразу впізнавана скульптура «Орфей».

У Львові іменем Соломії Крушельницької названа спеціальна музична школа, вулиця і музично–меморіальний музей. На сцені театру, який має у своїй назві ім'я співачки, виступає унікальний балет «Повернення Баттерфляй» Дж. Пуччіні – М.Скорика, створений саме для львівського театру, щоби мистецтвом музики та хореографії розповісти глядачам про творче життя великої Саломеї.

